

BİZ TÜRKÜLERİN MİLLETİYİZ

Yunus Kara

Türkçe sözlükte “hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileri ile bestelenmiş manzume” (TDK, 2011; 2402) şeklinde tarif edilen türkü, ruh ikizi diye nitelendirebileceğimiz kopuz (saz, bağlama) ile birlikte Türk’ün söz dünyasındaki sembolü ve hatta mührü gibidir.

Doğu Türkistan’dan Güney Azerbaycan’a, Avrupa’nın içlerinden Yakutistan’ın en uzak noktasına kadar uçsuz bucaksız bir coğrafyada Türk atlarının nal sesleriyle beraber asırlar ötesinden yankılanan en güçlü avazdır türküler.

Kuzey ve Doğu Türklerinin “yır” veya “cır” adını verdikleri türkü, Türk kelimesinden doğmuştur ve “Türlere mahsus, Türk’e ait olan ezgi (melodi)” anlamına gelmektedir. Zira Türk kelimesinin sonuna ilgi eki olan “i” getirilerek türetilmiştir türkü (Elçin, 1986: 195). Haliyle ilk hali “Türki” şeklindedir. Nitekim Prof. Dr. Şükrü Elçin de Türk Halk Edebiyatına Giriş isimli eserinin türkü bölümündeki türkü örneklerini “Türki, Alaman Dağların Türkisi, Türki Köroğlu, Türki Şahin...” şeklinde adlandırarak vermiştir.

Türküler, genellikle sade ve tabii bir dille ve hece vezniyle söylenmekte ve yazılmaktadır. Ancak aruz vezni ile söylenmiş türkülerin de olduğu bir vakıadır. Türküler söyleyiş bakımından “uzun hava” (Bozlak, Maya, Divan, Eğin, Hoyrat, Çukurova, Türkmani vb) ve “kırik hava” diye ikiye ayrılmaktadır (Elçin, 1986: 196).

Binlerce yıl süren “Kızılma” yolculuğumuzun her adımında bir gölge gibi takip etmiştir bizi türküler. Zira Türk’ün olduğu her yerde türkü söylenir ve türkünün söylendiği her yerde Türk vardır. Büyük halk ozanımız Âşık Veysel, bu gerçeği bir adım daha öteye götürerek Türk’ün olduğu yerde “şarkı ve gazeli” hata olarak görmüş ve “türkü çağırma” Türk olmanın vazgeçilmez unsuru olarak görmüştür:

*Türkü Türkler yoldaşımız,
Hesaba gelmez yaşımız,
Nerde olsa savaşırız,
Türkü türkü çağırırız.*

*Türklerdir bizim atamız,
Halis Türküz kanı temiz,
Şarkı gazeldir hatamız,
Türkü türkü çağırırız.*

Âşık Veysel, türkünün hayatın her anında var olduğunu, Türkün sevincine, acısına, kederine, düğününe ve cenazesine türkülerin eşlik ettiğini belirterek; beşikte türkü ile başlayan Türk’ün hayatının mezarda yine türkü ile son bulduğunu söyler.

Bir dönem radyolarda yasaklanan, televizyonlarda çalınmayan ve “hatırlanmak istenmeyen bir köy hatırası olarak görülen” türküler, günümüzde olması gereken yere adım adım yaklaşmaktadır. Ancak hâlâ hak ettiği değerin verildiğini söylemek mümkün değildir.

Devletin ve kendini aydın zanneden zümrenin türküler karşısındaki bu tepkisel duyarsızlığına rağmen çok sayıda araştırmacı “Türk’ü tanımanın yolunun türkülerden geçtiğini” anlamış ve bu anlamada önemli çalışmalara imza atmışlardır. Şükrü Elçin, Besim Atalay, Bertev Naili Boratav, Fuad Köprülü, Ahmed Talat Onay, Cahit Öztelli, Nihat Sami Banarlı bunlardan sadece birkaç tanesidir. Ama asıl önemli olan bu akademik çalışmaların yanında, ortaya koydukları ürünlerle toplumun her kesimine ulaşma imkânına sahip edebiyatçıların türkülerine bakış açısidir. Bu anlamda Ahmet Hamdi Tanpınar’ın romanı Huzur dikkate değerdir. Yazar, eserin birçok yerinde Mümtaz ve İhsan’ın ağzından türküler dinletir okuyucuya. Bu belki de Cumhuriyet sonrası Türk Aydınının dinlediği ve söylediği ilk türkülerdir:

*Gide gide iki duvar arası,
Kimi kurşun kimi bıçak yarası.*

Tanpınar'a göre, hayatın akışı içindeki önüne geçilmez değişim girdabında değişmeyen asli yanımızdır türküler (Kurnaz, 1990: 18). Hatta mesut olmanın yolunun halkımıza ve hayatımıza yaklaşmaktan geçtiğini, bunun için de türkülere yaklaşmamız gerektiğini söyleyen yazar, "Biz türkülerin milletiyiz" der. (Kurnaz, 1990: 19). Anadolu'nun romanını yazmak isteyenlere türkülere gitmelerini tavsiye eder.

Fethi Gemuhluoğlu, türküsüz kalmayı gurbette kalmakla bir tutar. Türkülerin tükenmesini, insanlığın hatırasız, sevdasız ve yalnız kalması olarak görür. Türkülerde insana ait olan her şeyin olduğunu söyler: Hafif, çılgın, şehvetli. Kırılan, küsen, kaçan; kendi dışına çıkmak isteyen, ilgi bekleyen. Ahlak, töre ve gelenek. Somut olarak yürek, soyut olarak gönül var türkülerde (Gemuhluoğlu, 1959: 23). Der.

Türküler, geçmişimizle bu günümüz, hatta yarınlarımız arasındaki en sağlam köprülerdir. Türküler, Türk Dünyasını bir arada tutan en sağlam harç; Türk Dili içindeki "ağız, şive, lehçe" farklarını ortadan kaldıran Türkçenin ötesindeki bir başka Türkçe gibidir. Dombıra ile Kazak bozkırlarına, Sarı Gelin ile Hazar kıyılarına ve Altun Hızma ile Kerkük'e Tuzhurmatu'ya dokunur yüreğimiz. Ve Ankara'nın göbeğinde bir gökdelenin bilmem kaçınıcı katında Türkü dinliyorsa bir Türk, elleri Ahalteke atlarının yelesini okşuyor demektir.

Birçok eşsiz özeliğine rağmen türkülerini ölümsüz yapan en önemli vasıfları halkın zevk imbiğinden süzülerek asırlar ötesinden gelmeleridir. Çünkü ilk söyleyeni zamanla unutulmuş bu sanat şaheserleri yerleştikleri her bellekte tekâmüle bir adım daha yaklaşmışlar ve sürecin sonunda sözün ve müziğin en güzel şekline kavuşmuşlardır.

Bu nitelikleri ile türküler şairleri bile kıskandırır. Zira mısralarındaki söyleyiş güzelliği ve anlam derinliği Türkçenin zirvesidir:

*"Aşkın iğnesi ile dikilen dikiş,
Kıyameti kadar sökülmez imiş."*

"Biz ki türkülerin milletiyiz", hamurumuz türkülerle karılmıştır, öyleyse her duygumuzu da türkülerle anlatmaya hakkımız vardır diye düşünmüş olmalı ki ecdat, sevdayı da türkü yapmış, hasreti de... Acıyı da türkülerle anlatmış, sevinci de. Vatan sevgisini de türkülere işlemiş, gurbeti-ayrılığı da:

*"Şu gurbeti benim için yapmışlar,
Çatısını çok muhteşem çatmışlar.
Ölüm ile ayrılığı tarmışlar;
Elli dirhem fazla gelmiş ayrılık."*

Türküler bazen bir cengâver elinde can alıcı bir gürz gibidir. Bazen aşığın dilinde dünyanın en zarif mısrası:

*"Yar menekşe göndermiş,
Kokusuna uyandım."*

Menekşenin kokusuna uyanabilmek için nasıl bir aşk ile yanmak, ya da nasıl bir uyku ile uyumak gerek.

Yürekerin en yücесinin söylediği, feleğin dönekliğinden kaçanların sığındığı türküler de her güzel gibi kıskanılmıştır. En çok da şairler kıskanır türkülerini. Çünkü onların günlerce, aylarca ilhamın girdabından kaçtırmaya çalıştıkları üç beş mısranın en âlâsı dökülür bir anda bir çoban kavalından ya da bağlamanın tellerinden. Ve nihayetinde şair itiraf etmek zorunda kalır türküler karşısındaki mağlubiyetini:

*"Şairim,
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası,
Ayak seslerinden tanırım.
Ne zaman bir köy türküsü duysam,
Şairliğimden utanırım." (Bedri Rahmi Eyüboğlu)*

Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gemuhluoğlu, F. (1959). *Dostluk Üzerine*, İstanbul: Timaş Yay.

Kurnaz, C. (1990). *Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları
Türkçe Sözlük, (2011). *Türk Dil Kumumu Yayınları*